

Οι ΤΠΕ στη διδασκαλία της ιστορίας: «Η Τέχνη Της Υστεροβυζαντινής Περιόδου (1204 - 1453)»

Δήμητρα Αδαμίδου

Φιλολόγος, ΜΑ, Β΄/θμιας Εκπ/σης Δυτικής Θεσσαλονίκης
Επιμορφώτρια στη διδακτική με Τ.Π.Ε.

dadamid@gmail.com

Περίληψη

Η παρούσα διδακτική προσέγγιση προτείνει τη χρήση και αξιοποίηση των ΤΠΕ (Τεχνολογίες Πληροφορίας και Επικοινωνιών) στη διδασκαλία των θεωρητικών μαθημάτων και ειδικότερα στη μελέτη της τέχνης της υστεροβυζαντινής περιόδου (1204-1453) στο μάθημα της Ιστορίας στη β΄ τάξη του Γυμνασίου. Τα σύγχρονα λογισμικά και η χρήση του διαδικτύου καθιστούν την εκπαιδευτική διαδικασία γοητευτική και οι μαθητές καθίστανται ψηφιακά εγγράμματοι πλοηγούνται εποικοδομητικά στο διαδίκτυο και έρχονται σε επαφή με σύγχρονα πολυτροπικά κείμενα. Έχοντας τα ως κείμενα αναφοράς παράγουν γραπτό λόγο με πολυτροπικά στοιχεία σε συγκεκριμένο επικοινωνιακό πλαίσιο.

Οι παιδαγωγικές αρχές που εφαρμόζονται είναι η υποβοηθούμενη ανακάλυψη της γνώσης και η διερευνητική μάθηση.

Λέξεις κλειδιά: *τέχνη της υστεροβυζαντινής εποχής, διδασκαλία με Τ.Π.Ε., πολυτροπικότητα.*

1. Εισαγωγή

Οι ΤΠΕ (Τεχνολογίες Πληροφορίας και Επικοινωνιών) παρέχουν σήμερα νέους τρόπους διδασκαλίας του μαθήματος της ιστορίας και άφθονο εποπτικό υλικό για τη μελέτη της ιστορίας της τέχνης με διαδραστικές δυνατότητες. Συχνά στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση τα κεφάλαια που αφορούν την τέχνη μιας ιστορικής περιόδου προσπερνιούνται γρήγορα και δεν αποτελούν εξεταστέα ύλη. Έτσι δεν επαναλαμβάνονται στο τέλος της χρονιάς και η τέχνη δεν αντιμετωπίζεται με τη δέουσα σοβαρότητα από τους μαθητές. Τα σύγχρονα λογισμικά και η αξιοποίηση εκπαιδευτικών ιστοχώρων του διαδικτύου μπορούν να βοηθήσουν τους μαθητές να αγαπήσουν τα έργα τέχνης βελτιώνοντας την αισθητική τους. Οι εκπαιδευτικοί σήμερα έχουν επιμορφωθεί και γνωρίζουν σε υψηλά ποσοστά τη χρήση των ΤΠΕ και οι μαθητές γοητεύονται από το καινούργιο μέσο.

Το προτεινόμενο σενάριο μάθησης είναι μια διδακτική πρόταση που σκοπεύει στην ολιστική και διερευνητική κατάκτηση της γνώσης. Οι μαθητές αυτενεργούν αναπτύσσοντας ποικίλες δεξιότητες εκτελώντας ένα διαθεματικό project με αφορμή τη διδασκαλία της ενότητας «Εικαστικές τέχνες και μουσική» (βιβλίο ιστορίας της Β΄ γυμνασίου 5^ο κεφάλαιο). Το project έχει στόχο να επεκτείνει τις δράσεις των μαθητών και να εντάξει τη γνώση σε πιο στέρεα πλαίσια, αφού οι μαθητές θα ανακαλύψουν αυτενεργώντας τη μοναδικότητα της τέχνης της υστεροβυζαντινής εποχής. Η 4^η ερώτηση (σελ. 84 βιβλίου) μπορεί να αποτελέσει την αφορμή του διαθεματικού σεναρίου, που προτείνουμε: «*Να οργανωθείτε σε ομάδες. Κάθε μια να αναλάβει τη συγκέντρωση και σχολιασμό φωτογραφικού υλικού που αφορά τη βυζαντινή τέχνη μιας περιόδου*».

2. Μεθοδολογία

Κύριο ρόλο στο σχεδιασμό και την εφαρμογή του project (Frey, 1998) κατέχουν οι νέες τεχνολογίες (Βακαλούδη, 2003), ώστε να προσελκύσουν το ενδιαφέρον των μαθητών και να τους ωθήσουν στην ενεργή συμμετοχή τους καθιστώντας τους τεχνολογικά εγγράμματοι. Οι μαθητές μαθαίνουν να πλοηγούνται εποικοδομητικά στο διαδίκτυο και αναπτύσσουν δεξιότητες αποτελεσματικής αναζήτησης και επιλογής της κατάλληλης πληροφορίας. Έρχονται επίσης σε επαφή και γνωρίζουν από το διαδίκτυο πληθώρα πολυτροπικών κειμένων. Αποδομώντας τα κατανοούν την έννοια της πολυτροπικότητας (Χοντολίδου, 1999) και παράγουν δικό τους γραπτό λόγο με πολυτροπικά στοιχεία. Σύμφωνα με τη θεωρία των πολυγραμματισμών (Kalantzis & Cope, 2000) συλλέγουν πολλούς ψηφιακούς πόρους, για να δημιουργήσουν τη δική τους σύνθεση.

Παιδαγωγικός στόχος είναι η ανακαλυπτική κατάκτηση της γνώσης (Bruner, 1968). Τα παιδιά αναζητώντας πληροφορίες μαθαίνουν βιωματικά να αγαπούν τα έργα τέχνης, καθώς τα εντάσσουν στα ιστορικά πλαίσια μιας περιόδου και κατανοούν την άμεση σχέση τους με τις συνθήκες της συγκεκριμένης εποχής.

Οι μαθητές έχουν ήδη διδαχθεί τα ιστορικά γεγονότα της παρακμής της βυζαντινής αυτοκρατορίας ως την άλωση από τους Σταυροφόρους το 1204 και κατανοούν το σχηματικό χωρισμό της ύστερης βυζαντινής περιόδου (1204-1453 μ.Χ). Αφού εισαχθούν στην προβληματική του διδακτικού σεναρίου, δύο ομάδες μελετούν την αρχιτεκτονική και οι άλλες τρεις τη ζωγραφική της ύστερης βυζαντινής περιόδου.

Στα πλαίσια των νέων Α.Π.Σ. και ΔΕΕΠΣ, που εφαρμόζονται στο Γυμνάσιο, εισάγεται η έννοια της διαθεματικής και διεπιστημονικής προσέγγισης των γνωστικών αντικειμένων. Οι μαθητές ασχολούμενοι με ποικίλες δραστηριότητες πλουτίζουν τις θεωρητικές τους γνώσεις και αποκτούν καινούργιες δεξιότητες.

Τα παιδιά εργάζονται ομαδοσυνεργατικά (Ματσαγγούρας, 2001) και ο ρόλος του δασκάλου είναι συμβουλευτικός και καθοδηγητικός. Εφαρμόζεται παιδαγωγικά η υποβοηθούμενη ανακάλυψη, «σκαλωσιά γνώσης» (scaffolding) (Vygotsky, 1988) με στόχο τη διεύρυνση της ζώνης επικείμενης ανάπτυξης· δίνονται δηλ. συγκεκριμένοι ιστοχώροι για αρχική πλοήγηση και κατόπιν δίνεται το έναυσμα και για ατομική εξερεύνηση.

Η τάξη θα χωριστεί σε πέντε ομάδες των τριών-τεσσάρων ατόμων, ενώ θα καταβληθεί προσπάθεια, ώστε να υπάρχει σε κάθε ομάδα ένας τουλάχιστον μαθητής που να είναι περισσότερος εξοικειωμένος με τη χρήση των ΤΠΕ. Ρόλοι θα διαμοιραστούν στους μαθητές (οργανωτικός, συγγραφικός, ελεγκτικός κτλ).

Ο διδακτικός χρόνος που δίνεται για τη διδασκαλία της ενότητας είναι 1 με 2 ώρες. Το διαθεματικό σενάριο απαιτεί 6 ώρες και χρόνο στον οποίο θα ενταχθεί η εκπαιδευτική επίσκεψη.

Εργαλεία (έντυπα και ηλεκτρονικά):

- Σχολικά εγχειρίδια: Ιστορία Β΄ γυμνασίου και το βιβλίο του καθηγητή
- Χρήση λογισμικού επεξεργασίας και παρουσίασης κειμένων
- Το λογισμικό «Από το παρόν στο παρελθόν-Θέματα Βυζαντινής Ιστορίας»
- Κυριότεροι δικτυακοί τόποι: [Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού](#), [Τμήμα Αρχαιολογίας Αθηνών](#), «[Η καστροπολιτεία του Μυστρά](#)», [Υπουργείο Πολιτισμού](#), [Μανουήλ Πανσέληνος](#)
- Διαδίκτυο, ηλεκτρονικό ταχυδρομείο, πρόγραμμα δημιουργίας ιστολογίου

3. Σκοποθεσία

3.1. Γενικοί γνωστικοί στόχοι:

- Να κατανοήσουν οι μαθητές τον υπερβατικό χαρακτήρα της βυζαντινής τέχνης, που αντανακλά τα δόγματα της χριστιανικής θρησκείας
- Να αντιληφθούν οι μαθητές ότι η κοινωνική και η οικονομική κατάσταση της αυτοκρατορίας επηρεάζει τις καλλιτεχνικές εξελίξεις
- Να χαρούν αισθητικά τα έργα τέχνης και να τα χρησιμοποιήσουν ως πηγές της ιστορικής έρευνας

3.1.2. Ειδικοί γνωστικοί στόχοι:

- Να γνωρίσουν και να προσεγγίσουν αισθητικά τα βασικά έργα της αρχιτεκτονικής της ύστερης βυζαντινής περιόδου (1204-1453), κυρίως τους τύπους ναοδομίας
- Να γνωρίσουν και να προσεγγίσουν αισθητικά τα βασικά έργα της ζωγραφικής της ύστερης βυζαντινής περιόδου με έμφαση στην «παλαιολόγεια αναγέννηση» (1261-1453)
- Να γνωρίσουν την [καστροπολιτεία του Μυστρά](#) (Χατζηδάκης, 2005 & Runciman, 1986)

3.2. Στόχοι σε σχέση με τις ΤΠΕ και το νέο γραμματισμό:

- Να μάθουν να πλοηγούνται εποικοδομητικά στο διαδίκτυο και να αναπτύξουν δεξιότητες αποτελεσματικής αναζήτησης και επιλογής της κατάλληλης πληροφορίας
- Να αναζητήσουν τους τεχνικούς όρους της Τέχνης στα [ηλεκτρονικά λεξικά](#) (Μ. Τριανταφυλλίδη)
- Να εξασκηθούν στη μελέτη και παραγωγή πολυτροπικών κειμένων (έντυπων και ηλεκτρονικών) με τα μέσα που τους προσφέρει η τεχνολογία (π.χ. e-mail, δημιουργία ιστολογίου και ιστοσελίδας, συγγραφή άρθρου στη wikipedia)
- Να χρησιμοποιούν επεξεργαστή κειμένου για τη σύνθεση των εργασιών τους και λογισμικό παρουσιάσεων
- Να αναπτύξουν επικοινωνία και συνεργασία με άλλες κοινότητες σχολικές ή ψηφιακές

- Να καλλιεργήσουν με αφορμή την έρευνά τους εκτός από τον κλασικό γραμματισμό και τον τεχνογραμματισμό (με τη χρήση των ΤΠΕ) και τον κριτικό γραμματισμό ως προς τις ΤΠΕ. Να αναπτύξουν δηλαδή κριτική στάση απέναντι στον πολιτισμικό και ιδεολογικό χρωματισμό του περιβάλλοντος του διαδικτύου (Κουτσογιάννης, 2002)

4. Παρουσίαση του Σεναρίου σε Αδρές Γραμμές

Τα θέματα που θα απασχολήσουν τις ομάδες είναι τα εξής:

- Αναζήτηση στο διαδίκτυο ιστοσελίδων (επιλεγμένων από το διδάσκοντα) για την ύστερη περίοδο της βυζαντινής τέχνης. Το υλικό ταξινομείται με βάση 2 άξονες: αρχιτεκτονική, ζωγραφική (τοιχογραφία, ψηφιδωτά, φορητές εικόνες)
- Χρήση και τη λειτουργία των ηλεκτρονικών λεξικών
- Συγκέντρωση του υλικού (έντυπου, ηλεκτρονικού), επεξεργασία του από τις ομάδες, ενασχόληση με τα φύλλα εργασίας
- Παρουσίαση του υλικού με λογισμικό παρουσίασης από τις ομάδες στην ολομέλεια της τάξης ή/και σε σχολική εκδήλωση. Εκπαιδευτική επίσκεψη σε βυζαντινό ναό ή σε βυζαντινό μουσείο ή αρχαιολογικό χώρο
- Δημιουργία στην ώρα της πληροφορικής με τον αντίστοιχο καθηγητή της ιστοσελίδας του μαθήματος και ανάρτηση των λογισμικών παρουσίασης για να είναι προσβάσιμα από όλους τους συμμαθητές τους και τη διαδικτυακή κοινότητα. Σε ατομικά επίπεδο με τη βοήθεια του πληροφορικού δημιουργία προσωπικού ιστολόγιου και καταγραφή εκεί της πορείας της έρευνάς και της προόδου των εργασιών. Συνομιλία σε ψηφιακό όμιλο (discussion list) με τους συμμαθητές για τα προβλήματα που τους απασχολούν και αφορούν τη μελέτη τους

5. Προτεινόμενη Πορεία Διδασκαλίας

5.1 Α' Φάση-Διερεύνηση του Θέματος, Αναζήτηση και Επεξεργασία του Υλικού, Σύνθεση Ομάδων

Την πρώτη ώρα οι μαθητές οδηγούνται στο εργαστήριο πληροφορικής και μελετούν:

- Το λογισμικό «Από το παρόν στο παρελθόν-Θέματα Βυζαντινής Ιστορίας» (υπάρχει στα Γυμνάσια), που καλύπτει την Ιστορία των Βυζαντινών χρόνων. Γίνεται από τον καθηγητή επαναληπτική μνεία στον αρχιτεκτονικό τύπο (βασιλική με τρούλο) της Αγίας Σοφίας (τον έχουν ήδη διδαχθεί στο σχολικό εγχειρίδιο σελ. 17-18) και εκτενής ανάλυση της θεματικής ενότητας του λογισμικού για το Μυστρά
- Παρακολούθηση μικρών αποσπασμάτων από τις εκπαιδευτικές βιντεοταινίες: Μυστράς (Υπουργείο Πολιτισμού/Ταμείο Αρχαιολογικών Πόρων και Απαλλοτριώσεων) ή Μυστράς (Ιδρυμα Μελετών Λαμπράκη)
- Εισάγονται στο σκεπτικό του σεναρίου μάθησης που θα υλοποιήσουν τις επόμενες προβλεπόμενες ώρες και στην προβληματική του θέματος που θα διερευνήσουν

Τη δεύτερη ώρα οι μαθητές χωρίζονται σε πέντε ομάδες και πλοηγούνται στο εργαστήριο σε τρεις βασικούς για την έρευνά τους ιστοχώρους:

- Α. Στην ενότητα [«πολιτισμός»](#) (ημερ. προσπέλασης 22.3.2009) της Ελληνικής Ιστορίας της ύστερης βυζαντινής περιόδου (1204 -1453μ.Χ.) του Ιδρύματος Μείζονος Ελληνισμού. Εκτυπώνουν όλες τις πληροφορίες για τον «πολιτισμό», μαθαίνοντας παράλληλα στοιχεία της κοινωνικοοικονομικής ζωής της εποχής και κατανοούν τα συγκεκριμένα συμβατικά χρονολογικά όρια.
- Β. Στον ιστοχώρο του Υπουργείου Πολιτισμού: [«Η καστροπολιτεία του Μυστρά»](#) (ημερ. προσπ. 23.3.2009). Εδώ υπάρχει πλούσιο εποπτικό υλικό και δίνονται δυνατότητες στους μαθητές για καλλιτεχνική δημιουργία. Μαθαίνουν έτσι παίζοντας καθώς δημιουργούν τη δική τους [καλλιτεχνική σύνθεση](#). Χρηστικό είναι το [γλωσσάρι](#) και το [χρονολόγιο](#).
- Γ. Στην ιστοσελίδα για τη βυζαντινή τέχνη του [Τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας](#) (ημερ. προσπέλασης 22.3.2009) του πανεπιστημίου Αθηνών (διδάσκουσες το μάθημα καθηγήτριες: Μαρία Παναγιωτίδη, Σοφία Καλοπίση-Βέρτη) οι δύο πρώτες ομάδες παίρνουν πληροφορίες για την αρχιτεκτονική, ενώ οι άλλες τρεις για τη ζωγραφική της υστεροβυζαντινής περιόδου.

Πιο συγκεκριμένα μελετούν το τμήμα της ιστοσελίδας [http://archaeology.arch.uoa.gr/diagramma_IA14.htm#Y%CE%A3TEPOBYZANTINH%20%CE%A0EPIO%CE%94O%CE%A3%20\(1204-1453\)](http://archaeology.arch.uoa.gr/diagramma_IA14.htm#Y%CE%A3TEPOBYZANTINH%20%CE%A0EPIO%CE%94O%CE%A3%20(1204-1453)) και:

- Η πρώτη ομάδα ασχολείται με ορισμένους από τους αρχιτεκτονικούς τύπους προηγούμενων περιόδων που επαναλαμβάνονται, όπως ο *εγγεγραμμένος σταυροειδής με τρούλο* με τις παραλλαγές του και ο *οκταγωνικός*
- Η δεύτερη ομάδα ασχολείται με νέους τύπους ναοδομίας αυτής της εποχής και αναζητεί χαρακτηριστικά παραδείγματα αυτών. Οι νέοι τύποι ναών είναι ο *σταυρεπίστεγος τύπος* (13ος αι.) και ο *μικτός τύπος*, που λέγεται και *τύπος του Μυστρά*, επειδή επιχωριάζει στο Μυστρά
- Οι άλλες τρεις ομάδες ασχολούνται με την ζωγραφική στην περίοδο των Παλαιολόγων (1261-1453) –χωρίζοντας την σε τρεις φάσεις-, που χαρακτηρίζεται από επιστροφή στην κλασική τεχνοτροπία
- Ακολουθεί η συνεργασία των ομάδων για αρχική κατηγοριοποίηση, ταξινόμηση και σύνθεση του υλικού που συγκεντρώθηκε. Συνεργασία και εκτός σχολικού ωραρίου για τη συγγραφή των «κειμένων» των δραστηριοτήτων στη σχολική βιβλιοθήκη ή στο εργαστήριο πληροφορικής. Όλες οι ομάδες εκτυπώνουν στο τέλος ένα λεύκωμα με το υλικό που συνέλεξαν

Δίνονται στους μαθητές τα παρακάτω φύλλα εργασίας-δραστηριότητες:

Α' ομάδα:

Μελετήστε στην ενότητα [«πολιτισμός»](#) της Ελληνικής Ιστορίας του Ι.Μ.Ε. και στην ιστοσελίδα του [Τμήματος Αρχαιολογίας Αθηνών](#) ορισμένους από τους αρχιτεκτονικούς τύπους προηγούμενων περιόδων που επαναλαμβάνονται στην υστεροβυζαντινή. Παρουσιάστε με λογισμικό παρουσίασης τους αρχιτεκτονικούς τύπους και αντιπροσωπευτικά δείγματα ναών αυτής της περιόδου δημιουργώντας πολυτροπικό κείμενο.

Χαρακτηριστικά παραδείγματα (ημερομηνίες προσπέλασης 22.3.09):

Εγγεγραμμένος σταυροειδής με περίστωο:

[Άγιοι Απόστολοι Θεσσαλονίκης](#)

Εγγεγραμμένος σταυροειδής τρίκογχος ή αγιορείτικος:

[Προφήτης Ηλίας Θεσσαλονίκης](#)

Εγγεγραμμένος σταυροειδής οκταγωνικός:

[Άγιοι Θεόδωροι Μυστρά](#)

1. Εξηγήστε στους συμμαθητές σας γιατί οι ναοί τώρα γίνονται πιο μικροί και γιατί προστίθενται στοές και [προσκτίσματα](#). Τι πληροφορίες πιστεύετε ότι θα μπορούσαν να μας δώσουν για την κοινωνική ζωή, την πολιτική οργάνωση της αυτοκρατορίας και τον πολιτισμό αυτά τα μνημεία;
2. Περιγράψτε την τοιχοποιία και την εξωτερική επιφάνεια των ναών.
3. Ανεβάστε το λογισμικό παρουσίασης στην ιστοσελίδα του μαθήματος και καταγράψτε την πορεία της έρευνάς σας στο ιστολόγιο της ομάδας σας.

Β' ομάδα:

Μελετήστε στην ενότητα [«πολιτισμός»](#) της Ελληνικής Ιστορίας του Ι.Μ.Ε., στην ιστοσελίδα του [Τμήματος Αρχαιολογίας Αθηνών](#) και στον εκπαιδευτικό δικτυακό τόπο [«Η καστροπολιτεία του Μυστρά»](#) τους καινούργιους αρχιτεκτονικούς τύπους ναοδομίας που εμφανίζονται αυτήν την εποχή.

Οι τύποι των ναών είναι οι εξής:

- Ο *σταυρεπίστεγος τύπος* (δημιουργήθηκε τον 13ο αι.). Στη στέγη του σχηματίζεται το σχήμα του σταυρού π.χ. [Κάτω Παναγιά Άρτας](#) και
- ο *μικτός τύπος ή τύπος του Μυστρά* (βασιλική στο ισόγειο και εγγεγραμμένος σταυροειδής με τρούλο στον όροφο) π. χ. [Παντάνασσα στο Μυστρά και Οδηγήτρια ή Αφεντικό](#).

1. Παρουσιάστε με λογισμικό παρουσίασης τους καινούργιους αρχιτεκτονικούς τύπους. Ανεβάστε το λογισμικό στην ιστοσελίδα σας.
2. Το μικρό μέγεθος του *σταυρεπίστεγου ναού* τι πληροφορίες πιστεύετε ότι θα μπορεί να μας δώσει για την οικονομία της αυτοκρατορίας αυτή την περίοδο;

3. Μελετήστε την [Οδηγήτρια ή Αφεντικό στο Μυστρά](#) και την [Παντάνασσα στο Μυστρά](#) και συνδέστε τα μνημεία με τα πολιτικά γεγονότα του 13^{ου} και 14^{ου} αι. Βλ. και <http://www.culture.gr/war/mystras-edu/art/03.html>.
4. [Γίνε μαΐστορας στο Μυστρά](#).

Γ' ομάδα:

Μελετήστε στην ενότητα [«πολιτισμός»](#) της Ελληνικής Ιστορίας του Ι.Μ.Ε. και στην ιστοσελίδα του [Τμήματος Αρχαιολογίας Αθηνών](#) τη ζωγραφική της περιόδου των Παλαιολόγων (1261-1453). Μελετήστε παραδείγματα της δεκαετίας 1260-70 (ανάκτηση της Κωνσταντινούπολης από το βυζαντινό αυτοκράτορα Μιχαήλ Η΄ Παλαιολόγο), όπως η ψηφιδωτή παράσταση της [Δέησης στο υπερώο της Αγίας Σοφίας](#) στην Κωνσταντινούπολη και οι τοιχογραφίες του ναού της [Αγίας Σοφίας στην Τραπεζούντα](#).

1. Παρουσιάστε με λογισμικό παρουσίασης αντιπροσωπευτικά δείγματα ζωγραφικής ναών αυτής της περιόδου και εξηγήστε πως η ζωγραφική της φάσης αυτής εμπνέεται από το κλασικό παρελθόν. Ανεβάστε το λογισμικό παρουσίασης στην ιστοσελίδα του μαθήματος.
2. Επισκεφτείτε την ιστοσελίδα για το [Μανουήλ Πανσέληνο](#), κύριο εκπρόσωπο της *Μακεδονικής σχολής* (Χατζηφώτης, 1995) στη ζωγραφική και δώστε πληροφορίες για τον αγιογράφο και το έργο του.

Δ' ομάδα:

Μελετήστε χαρακτηριστικά παραδείγματα ψηφιδωτών και τοιχογραφιών του α΄ μισού του 14^{ου} αι., όπως: τις αγιογραφίες του [Αγίου Νικόλαου του Ορφανού](#) στη Θεσσαλονίκη, τη [Μονή Χώρας](#) και τα [ψηφιδωτά](#) της στην Κωνσταντινούπολη και το [Αφεντικό ή Οδηγήτρια](#) στο Μυστρά. Παρουσιάστε τα στους συμμαθητές σας με λογισμικό παρουσίασης τονίζοντας την αίσθηση της προοπτικής και της αρμονίας.

1. Εξηγήστε γιατί η περίοδος των Παλαιολόγων χαρακτηρίζεται από ροπή επιστροφής στο κλασικό παρελθόν και τάσεις ουμανισμού.
2. Να εντάξετε τα μνημεία στα πολιτικά και οικονομικά γεγονότα της εποχής.

Ε' ομάδα:

Μελετήστε χαρακτηριστικά παραδείγματα ζωγραφικής των τελευταίων χρόνων της παλαιολόγιας αναγέννησης ως την άλωση της Πόλης το 1453, όπως: ο [Προφήτης Ηλίας](#) της Θεσσαλονίκης, η [Μονή Περιβλέπτου στο Μυστρά](#) (προς το τέλος του 14ου αι.) και η [Μονή Παντάνασσας στο Μυστρά](#) (1428). Παρουσιάστε αντιπροσωπευτικά [δείγματα ζωγραφικής](#) των ναών αυτών με λογισμικό παρουσίασης και δείξτε ότι οι τοιχογραφίες των μνημείων ακολουθούν την κλασική τεχνοτροπία. Ανεβάστε το την ιστοσελίδα του μαθήματος.

1. Μελετήστε το ψηφιακό υλικό και κείμενα του Φώτη Κόντογλου για το Μυστρά και συζητήστε στον ψηφιακό σας όμιλο εντάσσοντας τα μνημεία της κατρωπολιτείας στα πολιτικά και οικονομικά γεγονότα της εποχής.
2. Με χαρακτηριστικό παράδειγμα τη [Μονή Υπαπαντής στα Μετέωρα](#) (1367) δείξτε ότι ορισμένα μνημεία της επαρχίας είναι απλοϊκά ως προς την τεχνοτροπία τους.
3. [Δημιούργησε τη δική σου σύνθεση](#).

5.2. Β' Φάση-Σύνθεση «κειμένων» ομάδων και Παρουσίαση του Υλικού στην ολομέλεια της τάξης (3ο-4ο δίωρο)-Αξιολόγηση.

Ως επιστέγασμα της μάθησης που κατέκτησαν οι μαθητές παρουσιάζουν τις εργασίες, που συνέθεσαν μέσα από τη διερεύνηση του θέματος και την υλοποίηση των δραστηριοτήτων, που ανέπτυξαν με τα φύλλα εργασίας στο πλαίσιο του σεναρίου. Η παρουσίαση των πολυτροπικών κειμένων των μαθητών (κείμενο, φωτογραφίες, χάρτες, αρχεία εικόνας και ήχου, βίντεο) γίνεται με λογισμικό παρουσίασης.

- Το 3ο δίωρο στο εργαστήριο πληροφορικής η 1η και η 2η ομάδα παρουσιάζουν την αρχιτεκτονική της υστεροβυζαντινής περιόδου στην ολομέλεια της τάξης
- Υποβάλλονται ερωτήματα στις ομάδες, εξομαλύνονται σκοτεινά σημεία, λύνονται απορίες από τον διδάσκοντα

- Το 4ο συνεχόμενο δίωρο στο εργαστήριο πληροφορικής η 3η, η 4η ομάδα και η 5η ομάδα παρουσιάζουν τη ζωγραφική της υστεροβυζαντινής περιόδου στην ολομέλεια της τάξης
- Ο εκπαιδευτικός τονίζει την αξία της βυζαντινής τέχνης και τη σημασία της πρόσληψής της για την κατανόηση του ελληνικής πολιτιστικής ταυτότητας

6. Αξιολόγηση

Αμέσως μετά την παρουσίαση του υλικού των ομάδων στην ολομέλεια της τάξης ακολουθεί συζήτηση και συνολική αποτίμηση από την τάξη. Γίνονται προτάσεις για αλλαγές, τροποποιήσεις και βελτιώσεις. Λύνονται τυχόν απορίες των μαθητών και αποσαφηνίζονται σκοτεινά σημεία. Επαινείται η συνεργασία, η ανάπτυξη δραστηριοτήτων, η έμπρακτη συμμετοχή, η μύηση στο τεχνογραμματισμό και η επέκταση της εγγράμματης ταυτότητας των μαθητών. Επιβραβεύεται η όλη προσπάθεια τους για την περαίωση του διαθεματικού project. Με τη συμμετοχή βελτιώθηκαν οι γνωστικές επιδόσεις των μαθητών και οι δεξιότητες τους (κοινωνικές, οργανωτικές, καλλιτεχνικές, ψηφιακός γραμματισμός).

7. Δυνατότητες Τροποποίησης-Προέκτασης του Σεναρίου

Το παραπάνω σενάριο μπορεί να αποτελέσει τη βάση για ευρύτερο (πέραν του εξαώρου) project με διαθεματικό χαρακτήρα (ιστορία-γλώσσα-πληροφορική-εικαστικά-αγγλικά-μουσική). Όλη τη χρονιά οι μαθητές ερευνώντας στο διαδίκτυο με τη συνεργασία του φιλόλογου, του πληροφορικού και άλλων συναδέρφων κάνουν ένα διαθεματικό project παρουσιάζοντας την Τέχνη στη μακραίωνη βυζαντινή ιστορία και σε όλες τις εκφάνσεις της (αρχιτεκτονική, γλυπτική, ζωγραφική, μικροτεχνία, μουσική) και σε αντιπαραβολή με τα πολιτικά-οικονομικά-κοινωνικά γεγονότα. Συγκρίνουν τη βυζαντινή Τέχνη με την ελληνορωμαϊκή και διακρίνουν σε αυτή τις ρίζες της ευρωπαϊκής Τέχνης. Το project μπορεί να παρουσιαστεί σε σχολική εκδήλωση στο τέλος της χρονιάς ή στην τοπική κοινότητα. Το σενάριο μπορεί αυτούσιο ή τροποποιημένο να εφαρμοστεί και στη β' τάξη του Λυκείου.

8. Κριτική

Το παραπάνω σενάριο αποτελεί πρόταση διδασκαλίας. Οι περιορισμοί που πιθανό θα προκύψουν είναι οι εξής: δύσκολα θα είναι διαθέσιμο για πολλές ώρες το εργαστήριο πληροφορικής και ίσως να μην υπάρχει σε κάθε περίπτωση ο απαιτούμενος χρόνος διεκπεραίωσής του. Μετά την 3^η ώρα ίσως χρειαστεί συνεργασία και εκτός σχολικού ωραρίου για την εκτέλεση των δραστηριοτήτων, που ανατέθηκαν. Θεωρούμε όμως ότι υπάρχει δυνατότητα ευελιξίας στην εφαρμογή του.

Η ανομοιομορφία των μαθητών από άποψη γνωστικών δομών είναι ένα σοβαρό πρόβλημα. Πιστεύουμε ότι η ενασχόληση με το project και η «σκαλωσιά γνώσης» που προσφέρει ο εκπαιδευτικός θα έχουν θετικά αποτελέσματα για το σύνολο των μαθητών.

Βιβλιογραφία

- Bruner, J. (1968). *Toward a Theory of Instruction*. N.Y.: W.W. Northon & Co, Inc.
- Frey, K. (1998). *Η «Μέθοδος Project»: Μια μορφή συλλογικής εργασίας στο σχολείο ως θεωρία και πράξη. Παιδαγωγική Εκπαίδευση* (μτφρ. Κ. Μάλλιου). Θεσσαλονίκη: Κυριακίδη.
- Kalantzis, M. & Cope, B. (2000). *Multiliteracies, Literacy learning and the design of social futures*. London and New York: Routledge.
- Runciman, St. (1986). *Μυστράς*, μτφ. Π. Κορρέ, Τζ. Καπατσώρη. Αθήνα: Καρδαμίτσα.
- Vygotsky, L. (1988). *Σκέψη και γλώσσα* (μτφρ. Α. Ροδή). Αθήνα: Γνώση.
- Βακαλούδη, Αν. (2003). *Διδάσκοντας και Μαθαίνοντας με τις Νέες Τεχνολογίες: Θεωρία και Πράξη*. Αθήνα: Πατάκης.
- Κουτσογιάννης, Δ. (2002). *Τεχνολογίες της πληροφορικής και της επικοινωνίας και διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας: από το εκπαιδευτικό λογισμικό στον κριτικό τεχνογραμματισμό*. Στο Δημαράκη, Ε. και Χρ. Κυνηγός, *Εργαλεία και Μέσα: Παιδαγωγικά Αξιοποιήσιμες Εφαρμογές των Νέων Τεχνολογιών στη Βασική Παιδεία*. Αθήνα: Καστανιώτης.
- Ματσαγγούρας, Γ.Η. (2001). *Ομαδοσυνεργατική Διδασκαλία και Μάθηση*. Αθήνα: Γρηγόρης.
- Χατζηδάκης, Μ. (2005). *Μυστράς, η Μεσαιωνική Πολιτεία και το Κάστρο*. Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών.
- Χατζηφώτης, Ι.Μ. (1995). *Μακεδονική Σχολή, Η Σχολή του Πανσέληνου (1290-1320)*. Αθήνα: Εθνικό Ίδρυμα Νεότητος.

Χοντολίδου, Ε. (1999). *Εισαγωγή στην έννοια της πολυτροπικότητας*. Γλωσσικός Υπολογιστής, (<http://www.komvos.edu.gr/periodiko/periodiko1st/default.htm>) 1(1),114-118.

Διαδικτυογραφία

<http://www.ime.gr/chronos/10/gr/pl/index.html>

[http://archaeology.arch.uoa.gr/diagramma_IA14.htm#Y%CE%A3TEPOBYZANTINH%20%CE%A0EPIO%CE%94O%CE%A3%20\(1204-1453\)](http://archaeology.arch.uoa.gr/diagramma_IA14.htm#Y%CE%A3TEPOBYZANTINH%20%CE%A0EPIO%CE%94O%CE%A3%20(1204-1453))

<http://www.culture.gr/war/mystras-edu/index.html>